

สังคมนิยมให้การสนับสนุนการส่งออกและการตลาดน้อยกว่าการสั่งสินค้าเข้า ฉะนั้นสินค้าออกจึงถูกทอดทิ้งในระดับชาติเช่นเดียวกับในระดับธุรกิจการผลิต

ข) แนวโน้มของการค้าระหว่างประเทศจะใช้วิธีแลกเปลี่ยนของต่อของ⁸ (barter approach) มากกว่าการแลกเปลี่ยนสินค้าเข้าและสินค้าออกอย่างอิสระดังเช่นกรณีของธุรกิจเอกชน เพราะการค้าโดยรัฐต้องทำให้สินค้าเข้าเท่ากับสินค้าออก ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้การประเมินกำไรใช้หลักของอัตราการค้า (terms of trade) นั่นคือมูลค่าสินค้าเข้าที่ได้รับจากสินค้าออกที่ขายมากกว่าหลักของกำไรซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนของแต่ละบุคคล หลักการเช่นนี้ประเทศสังคมนิยมได้ยึดถือมาตลอด

ค) ภาษีศุลกากรเป็นสิ่งไม่จำเป็นในการค้าระหว่างประเทศ เพราะการค้าระหว่างประเทศถูกควบคุมโดยการผูกขาดของรัฐ

2.5.2 การค้าผ่านข้อตกลงทางการค้า การค้าระหว่างประเทศส่วนมากกระทำภายในขอบเขตของข้อตกลงทวิภาคีระยะยาว (โดยปกติกินเวลานานถึง 5 ปี) จึงเป็นที่คาดหวังว่าจะมีการวางแผนส่วนกลางอย่างกว้างขวางโดยการควบคุมทางกายภาพโดยตรง ข้อตกลงทางการค้านี้จะทำให้ผู้วางแผนพยายามลดความไม่แน่นอนในการค้าระหว่างประเทศ ในข้อตกลงทางการค้า 5 ปีนี้มักจะกำหนดกระแสการค้า (flows of trade) และกระแสผลผลิตหลักน้อยที่สุด ข้อตกลงทางการค้ารายปีจะบรรจุรายละเอียดเช่นปริมาณสินค้าแต่ละชนิด ราคา วันส่งมอบ เป็นต้น ประเทศสังคมนิยมทั้งหมดจะทำข้อตกลงทางการค้าซึ่งกันและกัน และบางประเทศก็ทำข้อตกลงกับประเทศตะวันตก และในการทำข้อตกลงทางการค้าภายในกลุ่มด้วยตนเองใช้ข้อตกลงแบบทวิภาคี (bilateral agreements) แต่มีข้อผูกมัดมากกว่าที่ทำกับประเทศตะวันตก นั่นคือรัฐบาลประเทศตะวันตกสามารถเปิดทำการค้าโดยส่งสินค้าออกและสั่งสินค้าเข้าเฉพาะอย่าง และสามารถสนับสนุนการทำสัญญาระหว่างพ่อค้าเอกชนกับองค์การทางการค้าของประเทศสังคมนิยม แต่ก็ไม่สามารถรับประกันว่าการแลกเปลี่ยนจะสมบูรณ์เหมือนกับที่รัฐบาลสังคมนิยมกระทำ เมื่อพิจารณาถึงข้อตกลงทางการค้าระหว่างกลุ่มตะวันออกและตะวันตก จะเห็นว่าเป็นที่พอใจน้อยมากสำหรับประเทศกลุ่มตะวันออก ตัวอย่างเช่นในปี 1972 ไม่มีข้อตกลงทางการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับกลุ่มโซเวียต แต่ก็มีการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นโดยใช้หลักสัญญาระยะยาวที่ทำกับธุรกิจทุนนิยมส่วนบุคคล

⁸ การค้าในลักษณะนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในปัจจุบันนี้ในชื่อที่เรียกว่า countertrade ซึ่งรูปแบบของการค้าประเภทนี้จะกล่าวโดยละเอียดในภาคผนวกท้ายบทนี้

2.5.3 ความไม่ชอบในการทำการค้า (trade aversion) เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศสังคมนิยมอยู่อย่างโดดเดี่ยวและพึ่งตนเองเท่านั้น นั่นคือประเทศเหล่านั้นพยายามที่จะบริหารจัดการค้ากับโลกภายนอกมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การกล่าวเช่นนี้ได้อาศัยการสังเกตปรากฏการณ์หลายครั้ง ครั้งแรกประมาณปี 1930 เป็นต้นมาประเทศโซเวียตเกือบปิดประเทศทั้งหมดไม่ทำการค้ากับโลกภายนอก ต่อมาในปี 1937 ประเทศโซเวียตได้ส่งสินค้าออกและสิ่งสินค้าเข้าจำนวนครึ่งหนึ่งของร้อยละหนึ่งของ GNP ซึ่งเทียบกับร้อยละ 10-12 ก่อนการปฏิวัติ ครั้งที่สอง นักเศรษฐศาสตร์ของโซเวียตในเวลานั้นได้กล่าวว่าประเทศของเขาทำการค้าเพื่อให้ตัวเองมีอิสรภาพเนื่องจากความจำเป็นในอนาคตที่จะต้องทำการค้า ครั้งที่สาม หลังสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ ๆ ประเทศยุโรปตะวันออกส่วนมากและประเทศจีนมีแนวโน้มที่จะทำการค้าจำนวนเล็กน้อยเมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก หรือทำการค้าน้อยกว่าประเทศทุนนิยมได้ค้ำกันในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ในปัจจุบันนี้อัตราส่วนของการค้าต่อ GNP ของประเทศโซเวียตและประเทศยุโรปตะวันออกได้เพิ่มขึ้น และนักเศรษฐศาสตร์ของประเทศเหล่านี้ได้ปฏิเสธว่าการอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ใช่เป้าหมายของประเทศ อย่างไรก็ตามการการค้าของประเทศเหล่านี้หลายประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศโซเวียตอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับที่ประเทศทุนนิยมทำการค้ากับประเทศอื่น ๆ (ดูตารางที่ 2.7) การที่ระดับการค้าต่ำเนื่องจากสงครามเย็นและลักษณะของการวางแผนส่วนกลางซึ่งมีการควบคุมโดยตรง

ตารางที่ 2.7 : แสดงการมีส่วนร่วมในการค้าของโลกปี ค.ศ. 1967

ประเทศ	สัดส่วนในโลกเป็นร้อยละ				
	พื้นที่	ประชากร	GNP	ผลผลิตอุตสาหกรรม	การค้าระหว่างประเทศ
ประเทศตะวันตก*	26.4	21.5	63	55	69.3
ประเทศสังคมนิยม**	25.6	35.5	23	38	11.3
ประเทศโลกที่สาม***	46.0	43.0	14	7	19.1

* ประเทศแคนาดา สหรัฐฯ ยุโรปทั้งหมด (ยกเว้นประเทศสังคมนิยม 8 ประเทศ) ญี่ปุ่น สหภาพแอฟริกาใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

** ประเทศอัลบาเนีย บัลแกเรีย เชโกสโลวาเกีย เยอรมันตะวันออก ฮังการี โปแลนด์ รุมาเนีย สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน มองโกเลีย เกาหลีเหนือและเวียดนามเหนือ

*** ประเทศอื่น ๆ นอกเหนือจากประเทศในกลุ่มตะวันตกและประเทศสังคมนิยม

แหล่งที่มา : Josef Wilczynski. *The Economics and Politics of East-West Trade*, London : Macmillan, 1969, p.24.

สิ่งที่อาจจะเป็นไปได้คือปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความไม่ชอบทำการค้าเพราะ ประการแรกผู้วางแผนส่วนกลางต้องการลดข้อยุ่งยากในบัญชีดุลสินค้าให้น้อยที่สุด รัฐบาลไม่ต้องการเสี่ยงในการพึ่งแหล่งอุปทานจากต่างประเทศซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมโดยตรงของเขา ประการที่สองทุกประเทศพยายามที่จะพึ่งตัวเองด้วยเหตุผลทางทหาร ความต้องการด้วยเหตุผลนี้ทำให้การค้าลดลงจำนวนมากในขณะที่อุตสาหกรรมเป็นของรัฐมากกว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในมือของเอกชนเป็นส่วนมาก ตามความจริงการค้าระหว่างประเทศของธุรกิจเอกชนจะเกิดขึ้นเมื่อเห็นว่ามีโอกาสจะได้กำไรยกเว้นแต่กรณีที่รัฐบาลเข้าแทรกแซง แต่ภายในระบบการวางแผนส่วนกลางของประเทศสังคมนิยมการค้าระหว่างประเทศจะไม่เกิดขึ้นยกเว้นแต่กรณีที่รัฐเข้าดำเนินการ ประการที่สามราคาภายในประเทศของประเทศสังคมนิยมไม่สมเหตุสมผล ทำให้ความไม่ชอบทำการค้ามีมากขึ้น เพราะราคานี้ทำให้ความยุ่งยากให้แก่ผู้วางแผนที่จะพิจารณาว่าควรจะทำการค้าหรือไม่ ประการที่สี่ข้อขัดข้องทางการค้าแบบทวิภาคีที่ค่อนข้างคงที่ของการค้าภายในกลุ่มทำให้ระดับการค้าลดลง เพราะในหลายกรณีการค้าแบบทวิภาคีจะได้ดุลเมื่อประเทศทั้ง 2 ลดสินค้าออกของตนมากกว่าเพิ่มสินค้าเข้าที่ไม่ต้องการ

ลักษณะการค้าระหว่างประเทศของประเทศสังคมนิยมที่สำคัญนอกเหนือจากการค้าโดยรัฐก็คือเงินตราของประเทศเหล่านี้ใช้ชำระหนี้ไม่ได้ (inconvertible) และการค้าภายในกลุ่มระหว่างประเทศแต่ละคู่จะได้ดุลทั้งเงินตราใช้ชำระหนี้ไม่ได้และการค้าเป็นแบบทวิภาคี (bilateralism) ทำให้สามารถซ่อนปัญหาดุลการชำระเงินได้ ซึ่งเกิดจากการวางแผนที่มีการจ้างงานเต็มที่มากเกินไป (over-full employment planning) ถ้าประเทศใดประสบปัญหาดุลการชำระเงินโดยเฉพาะดุลการชำระเงินขาดดุล ชาวต่างประเทศก็ไม่อยากถือเงินตราของประเทศนั้นไว้ และในที่สุดประเทศนั้นจะต้องลดค่าของเงินหรือควบคุมสินค้าเข้า การควบคุมสินค้าเข้าทำให้ผู้พักอาศัยในประเทศไม่สามารถเปลี่ยนเงินตราภายในประเทศเป็นเงินตราต่างประเทศหรือไม่สามารถซื้อทองคำจากต่างประเทศ เรียกว่า resident inconvertibility การแลกเปลี่ยนเงินตราจะกระทำได้อต่อเมื่อมีความจำเป็นและมีจำนวนเท่ากับรายได้เงินตราต่างประเทศจากสินค้าออกผลคือดุลการค้าจะได้ดุลและมักจะเป็นการสมดุลทั้ง 2 ฝ่าย เงินตราของประเทศใช้ชำระหนี้ไม่ได้และการค้าเป็นแบบทวิภาคีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทั้งประเทศทุนนิยมและสังคมนิยม แต่ในประเทศสังคมนิยมที่มีการวางแผนส่วนกลางโดยใช้การควบคุมโดยตรงอย่างเดียวจะประสบปัญหา inconvertibility ที่รุนแรงมากกว่า เราเรียกว่า commodity inconvertibility ซึ่งเป็นอิสระจากเงินตราใช้ชำระหนี้ไม่ได้ (currency inconvertibility) และจะเกิดขึ้นแม้แต่ขณะนั้นประเทศไม่มีปัญหา

ดุลการชำระเงิน commodity inconvertibility หมายความว่าชาวต่างประเทศ(ยกเว้นนักท่องเที่ยว) จะไม่ได้รับอนุญาตให้ซื้อสินค้าในตลาดภายในประเทศของประเทศสังคมนิยมเพื่อเป็นสินค้าเข้า โดยปกติจะจำกัดเฉพาะสินค้าที่องค์การค้าระหว่างประเทศได้บันทึกไว้ในแผนประจำปี เพราะ สินค้าเหล่านี้จะถูกซื้อไปแล้วตามข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ เหตุผลสำคัญ 2 ประการที่ จำกัดผู้ซื้อคือ ประการแรกการสั่งซื้อโดยไม่ได้วางแผนไว้ของชาวต่างประเทศจะทำให้การสร้าง แผนให้สมดุลและการควบคุมโดยตรงถูกกระทบกระเทือน ประการที่สองผู้สั่งสินค้าเข้าอาจซื้อ สินค้าในราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิตที่แท้จริง เนื่องจากราคาภายในประเทศไม่สมเหตุผล ตัวอย่าง เช่นมีการให้เงินอุดหนุนสินค้าอย่างมาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวประเทศสังคมนิยมจะไม่อนุญาต ให้ชาวต่างประเทศถือเงินตราของประเทศสังคมนิยมไว้ในครอบครอง (หรือเปลี่ยนเงินตรา ภายในประเทศเป็นสินค้าอย่างเสรี) ถึงแม้ประเทศสังคมนิยมจะอนุญาตให้มีการถือเงินตราของ ตนภายนอกประเทศได้ก็ไม่มีใครอยากจะทำเงินตราของประเทศสังคมนิยม เพราะมีความไม่ แน่นนอนอย่างมากว่าเงินนั้นจะใช้ซื้อสินค้าอะไรบ้าง และซื้อด้วยราคาเท่าใด ภายใต้สถานการณ์ เช่นนี้ทำให้การค้าภายในกลุ่มได้ดุลทั้ง 2 ฝ่ายซึ่งไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ไม่มีประเทศในกลุ่มของ โซเวียตที่ตั้งใจจะถือเงินตราของประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มของโซเวียต แต่เนื่องจากประเทศในกลุ่ม โซเวียตมีทุนสำรองเป็นทองคำหรือเงินตราต่างประเทศที่ใช้ชำระหนี้ได้อันเป็นผลมาจากการมี ดุลการชำระเงินเกินดุลกับประเทศตะวันตก ทำให้ประเทศเหล่านี้มีดุลการชำระเงินขาดดุล ซึ่งกันและกันได้ การที่ประเทศสังคมนิยมมีลักษณะการค้าภายในกลุ่มเป็นแบบทวิภาคีอย่าง ค่อนข้างคงที่ทำให้เป็นอุปสรรคในการที่จะทำการค้าแบบพหุภาคี (multilateral trade) เงินตรา ที่ใช้ชำระหนี้ไม่ได้สามารถจะกำจัดโดยใช้วิธีลดค่าของเงิน ส่วน commodity inconvertibility จะกำจัดได้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการวางแผนอย่างมาก ฉะนั้นประเทศสังคมนิยมควรจะ ต้องสร้างเงื่อนไขสำหรับให้มีการวางแผนโดยตลาดอย่างกระจายอำนาจ และราคาที่มีเหตุผล (rational price) ถ้าต้องการกำจัดการค้าแบบทวิภาคี และ commodity inconvertibility

เมื่อหน่วยเงินของประเทศสังคมนิยมใช้ชำระหนี้ไม่ได้ ในการค้ากับโลกภายนอกจึงต้อง มีการตกลงกับประเทศที่ค้าขายด้วยเป็นราย ๆ ไปว่าจะชำระมูลค่าสินค้ากันอย่างไร เท่าที่ได้มี การปฏิบัติกันมา มีดังนี้⁹

1. ใช้หน่วยเงินของประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นหน่วยวัดมูลค่าสินค้าที่จะซื้อขายกัน และหน่วยเงินนี้ทำหน้าที่เพียงเป็นหน่วยที่จะใช้หักบัญชีกันเท่านั้น มิใช่เพื่อสะสมไว้ซื้อสินค้า จากประเทศอื่นในภายหลัง ธนาคารกลางของแต่ละประเทศจะเปิดบัญชีกันไว้แล้วบันทึกมูลค่า

⁹ อุดม เกิดพิบูลย์, "การค้ากับประเทศสังคมนิยม", วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ ปีที่ 7 เล่มที่ 2 กุมภาพันธ์ - เมษายน 2521, หน้า 130

สินค้าที่จะส่งไปแลกเปลี่ยนกัน เมื่อครบอายุสัญญาการค้าฉบับนั้นก็มีการหักบัญชีกัน ถ้าปรากฏว่ายังไม่ได้ดุลก็อาจจะกำหนดให้ประเทศที่เกินดุลรีบซื้อสินค้าจากประเทศที่ขาดดุลให้ครบถ้วนภายใน 6 เดือนหรือ 1 ปี หรืออาจจะยกยอดไปไว้ในงวดต่อไปตามสัญญาการค้าฉบับใหม่ หรือชำระด้วยเงินที่ใช้ชำระหนี้ได้ (convertible currencies)

2. ใช้หน่วยเงินที่ชำระหนี้ระหว่างประเทศได้เป็นหน่วยวัดมูลค่า โดยใช้เงินชนิดนั้นเพียงจำนวนเล็กน้อยจำนวนหนึ่ง เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้หมดแล้วก็ต้องซื้อกลับด้วยการใช้หน่วยเงินของตน (Swap deal) หมุนเวียนไปเท่าที่จำเป็น

3. ใช้หน่วยเงินที่ชำระหนี้ระหว่างประเทศได้เหมือนกับการชำระระหว่างประเทศทั่ว ๆ ไป

2.6 นโยบายการค้าและปัญหาดุลการชำระเงิน¹⁰

2.6.1 ภาษีศุลกากรและปัญหาของประเทศที่ร่วมมือกัน (tariffs and most-favored-nation problems) การที่รัฐเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมและควบคุมการเกษตรพร้อมกับการผูกขาดของรัฐในการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ไม่มีความจำเป็นต้องเก็บภาษีศุลกากร ผู้วางแผนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะส่งสินค้าเข้าประเทศใดเมื่อมีการสร้างแผนประจำปี การตัดสินใจเช่นนี้เป็นการกำหนดโควตาโดยปริยาย (implicit quota) ผู้ขายชาวต่างประเทศไม่สามารถแข่งขันกับอุตสาหกรรมภายในประเทศ ฉะนั้นภาษีศุลกากรจึงไม่มีความจำเป็นสำหรับการคุ้มกันและในการเพิ่มรายได้ของรัฐ เพราะอำนาจของรัฐบาลที่มีระบบพรรคเดียวมีมาก ทำให้การรวบรวมเงินทุนทำได้ง่ายสำหรับการใช้จ่ายสาธารณะ ตามปกติภาษีศุลกากรจะมีผลต่อราคาสินค้าเข้าที่ขายภายในประเทศเท่านั้น ภายใต้ระบบการวางแผนส่วนกลางของประเทศสังคมนิยมและราคาที่คงที่ทำให้ภาษีศุลกากรไม่มีผลต่อราคา

ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาประเทศสังคมนิยมส่วนมากได้เสนอภาษีศุลกากรที่เรียกว่า two-column tariffs หรือบางทีก็เป็น three-column tariffs ภาษีศุลกากรเหล่านี้ไม่ใช่ใช้เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ หรือยกระดับรายได้ของรัฐ และไม่มีผลต่อราคาภายในประเทศของสินค้าเข้าที่นำมาขายในตลาดภายในประเทศ จุดประสงค์ของภาษีศุลกากรดังกล่าวเพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อรองในการเจรจากับประเทศตะวันตกโดยเฉพาะประเทศที่มีสัญญาร่วมมือกัน (most-favored-nation หรือ MFN) ประเทศ 2 ประเทศที่เซ็นสัญญาร่วมมือกันก็เพื่อลดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต่อสินค้าของประเทศอื่นให้น้อยที่สุด (อุปสรรคทางการค้าได้แก่ภาษีศุลกากร โควตา

¹⁰. นโยบายการค้าระหว่างประเทศดังกล่าวเป็นของประเทศโซเวียตและยุโรปตะวันออก สำหรับนโยบายการค้าระหว่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนจะได้กล่าวไว้ในภาคผนวกที่ 2.8

เป็นต้น) ความยุ่งยากจะเกิดขึ้นกับประเทศที่มีการวางแผนส่วนกลางทำการค้ากับประเทศที่มีสัญญาร่วมมือกัน เพราะอุปสรรคทางการค้าของประเทศที่มีการวางแผนส่วนกลางนั้นเป็นโดยปริยาย นั่นคือประเทศเหล่านี้ไม่มีภาษีศุลกากรหรือโควตาอย่างเห็นได้ชัดซึ่งสามารถจะลดตบสนองกัน การเสนอภาษีศุลกากรแบบ two-column หรือ three-column ก็เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากเหล่านี้ อัตราภาษีที่ต่ำของ two-column ใช้กับประเทศที่มีสัญญาร่วมมือกัน อัตราภาษีที่สูงใช้กับประเทศที่ไม่ได้ทำสัญญาร่วมมือกัน องค์การการค้าระหว่างประเทศจะส่งสินค้าเข้าจากประเทศที่ใช้อัตราภาษีต่ำ เพราะภาษีศุลกากรจะลดกำไรและมีผลต่อโบนัส การอธิบายอัตราภาษีศุลกากรที่ต่างกันนั้นจะเห็นได้ชัดจากตัวอย่างเช่นองค์การการค้าระหว่างประเทศส่งสินค้าเข้า A ซึ่งมีอัตราภายในประเทศ 150 รูเบิล องค์การฯอาจจะซื้อสินค้าจากประเทศ X ที่ไม่มีสัญญาร่วมมือกันในราคา 100 รูเบิลและจ่ายค่าภาษีศุลกากรร้อยละ 30 หรือซื้อจากประเทศที่มีสัญญาร่วมมือกันคือประเทศ Y ในราคา 110 รูเบิลและจ่ายค่าภาษีศุลกากรร้อยละ 10 ถ้าองค์การฯซื้อจากประเทศ X จะได้กำไรสุทธิ 20 รูเบิล ($150 - 100 - 30$) ถ้าซื้อจากประเทศ Y จะได้กำไรสุทธิ 29 รูเบิล ($150 - 110 - 11$) ฉะนั้นองค์การฯจะซื้อจากประเทศ Y

2.6.2 การทุ่มตลาด (dumping) หมายถึงการขายสินค้าในต่างประเทศด้วยราคาต่ำกว่าราคาขายภายในประเทศ หรือต่ำกว่าต้นทุนการผลิตภายในประเทศ ประเทศสังคมนิยมถูกกล่าวหาว่าได้ทำการทุ่มตลาดหลายครั้งตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 การที่มีการคัดค้านเรื่องการทุ่มตลาด เพราะการทุ่มตลาดสร้างการแข่งขันที่ไม่ยุติธรรม ฉะนั้นประเทศส่วนมากจะคุ้มครองธุรกิจของตนที่ได้รับผลกระทบจากการทุ่มตลาด โดยการเก็บภาษีศุลกากรกับสินค้าเข้าที่สงสัยว่าผู้ส่งออกจะขายขาดทุน ภาษีศุลกากรที่เก็บเพื่อทำให้ราคาของสินค้าที่ถูกทุ่มตลาดเท่ากับราคาภายในประเทศ ซึ่งเป็นลักษณะที่ประเทศทุนนิยมใช้ในการทำการค้าระหว่างประเทศด้วยกัน แต่สำหรับการค้ากับประเทศสังคมนิยมประเทศทุนนิยมจะต้องใช้มาตรการที่เหนือกว่าภาษีศุลกากร เพราะเป็นสิ่งที่ยากมากที่จะพิสูจน์ว่ามี การทุ่มตลาดจริงของประเทศสังคมนิยม ฉะนั้นตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศตะวันออกและตะวันตก รวมทั้งข้อตกลงทางการค้าของสหรัฐอเมริกา และโซเวียตปี 1972 ได้มีการกำหนดว่าสินค้าออกชนิดใดที่ทำให้ธุรกิจในประเทศสังขได้รับผลกระทบกระเทือนจะต้องถูกยกเลิก มาตรการนี้มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการแข่งขันของผู้ส่งออกกับธุรกิจภายในประเทศที่ผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน เหตุผลที่เป็นที่ยากที่จะชี้ให้เห็นว่าประเทศที่มีการวางแผนส่วนกลางมีการทุ่มตลาดจริงคือ ประการแรกราคาภายในประเทศสังคมนิยมไม่สมเหตุผล และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศไม่สะท้อนให้เห็นความเสมอภาค

ของอำนาจซื้อ (purchasing power parity) ของเงินตราในกลุ่ม ทำให้ไม่สามารถกำหนดได้ว่าสินค้าชนิดนั้นขายในราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิตหรือต่ำกว่าราคาตลาดภายในประเทศ ประการที่สองมีการผูกขาดโดยรัฐในการค้าระหว่างประเทศ และการตัดสินใจในการส่งออกและสั่งเข้ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ฉะนั้นรายได้เงินตราต่างประเทศจากการส่งออกจะเป็นมูลค่าของสินค้าเข้าที่ซื้อ เราไม่สามารถคิดว่าเป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับ

2.6.3 ปัญหาดุลการชำระเงิน ประเทศสังคมนิยมมักจะแสดงให้เห็นว่าดุลการชำระเงินของประเทศสมดุลอยู่เสมอ เพราะรัฐมีอำนาจในการควบคุมการค้าเงินตราทางการค้าระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามถ้าปล่อยให้มีการค้าเสรีก็จะปรากฏว่าดุลการชำระเงินขาดดุล นอกจากนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการค้าเช่นลดค่าของเงิน (devaluation) ในระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนส่วนกลางใช้วิธีลดค่าของเงินไม่ได้ เพราะอัตราแลกเปลี่ยนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นราคาแท้ที่แท้จริง หรือเงินตราของประเทศสังคมนิยมไม่สามารถใช้ในการค้าระหว่างประเทศได้ การเปลี่ยนแปลงในอัตราแลกเปลี่ยนทางการไม่มีผลอย่างแท้จริงต่อการค้าหรือต่อราคาสินค้าที่ซื้อขายกัน เพราะราคาสินค้าที่ซื้อขายกันนั้นขึ้นอยู่กับราคาตลาดโลก ประเทศสังคมนิยมจะขายสินค้าในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดโลกแทนการลดค่าของเงินเมื่อประเทศประสบปัญหาดุลการชำระเงินขาดดุลได้แต่มีเงื่อนไขว่าประเทศสั่งเข้าจะไม่ผลิตสินค้าชนิดนั้นออกแข่งขัน

ตามอัตราการค้า (terms of trade) ปัจจุบัน มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดปัญหาดุลการชำระเงินขึ้นได้ในประเทศสังคมนิยม¹¹

1. ระบบเศรษฐกิจของสังคมนิยมมีการวางแผนแบบจ้างงานมากเกินไป (over-full employment) และกดไม่ให้ภาวะเงินเฟ้อปรากฏออกมา ถ้าปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปเองความต้องการที่มีมากจะทำให้สินค้าออกลดลงและสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น รวมทั้งราคาภายในประเทศจะสูงขึ้น

2. ประเทศสังคมนิยมต้องการรักษาเป้าหมายความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และต้องการให้ประเทศกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ความต้องการสินค้าเข้ามากกว่าสินค้าออก สิ่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นจริงในระบบเศรษฐกิจของประเทศสังคมนิยมเท่านั้น แต่ยังเป็นจริงในระบบเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาด้วย ยกเว้นประเทศโซเวียต

3. สินค้าออกไม่สามารถขยายตัวได้ เพราะเป็นตลาดของผู้ขายและมีการวางแผนที่จ้างงานมากเกินไป ทำให้ผู้จัดการของธุรกิจการผลิตในประเทศสังคมนิยมมีแรงจูงใจน้อยที่จะผลิตสินค้า

11. Franklyn D. Holzman, op.cit., pp 40-41.

ที่มีคุณภาพสูง(ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในตลาดโลก) หรือปรับปรุงสินค้าให้ดีขึ้น หรือขายผลผลิตในต่างประเทศ จนกระทั่งในช่วงหลังของปี 1960 เรื่องคุณภาพได้ถูกละเลย เพราะจุดมุ่งหมายของธุรกิจที่สำคัญคือเป้าหมายทางด้านปริมาณไม่ใช่การขายหรือกำไร ความสำคัญของปัจจัยเหล่านี้รุนแรงมากขึ้นเพราะธุรกิจที่ทำการผลิตไม่ได้ติดต่อโดยตรงกับผู้ซื้อต่างประเทศ แต่ได้ผ่านคนกลางของบริษัทการค้าระหว่างประเทศ การที่ธุรกิจผลิตไม่สนใจกับคุณภาพสามารถอธิบายได้จากมีวัตถุดิบมากและผลผลิตที่คุณภาพเหมือนกัน และสินค้าอุตสาหกรรมมีบทบาทน้อยในสินค้าออกของประเทศสังคมนิยมที่ส่งไปประเทศตะวันตก อย่างไรก็ตามการค้าระหว่างประเทศในกลุ่มก็ยังคงแลกเปลี่ยนสินค้าอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพต่ำ

4. สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ทางอุตสาหกรรมของประเทศสังคมนิยมไม่ดี การเผยแพร่ไม่ดี และการเลียนแบบสิ่งประดิษฐ์ของต่างประเทศไม่เท่ากับประเทศทุนนิยม(ญี่ปุ่น) เพราะผู้บริหารขาดความรับผิดชอบในเรื่องคุณภาพของสินค้า ทำให้ประเทศสังคมนิยมส่งสินค้าออกที่ใช้เทคนิคการผลิตสมัยใหม่น้อยกว่าประเทศทุนนิยมและความต้องการสินค้าในปัจจุบันนิยมสินค้าที่ใช้เทคนิคใหม่ ๆ จึงทำให้ประเทศสังคมนิยมประสบปัญหาดุลการชำระเงินเมื่อสิบปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ปัญหาดุลการชำระเงินของประเทศสังคมนิยมเกิดจากปัจจัยทั้ง 4 ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกเช่น เหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดล่วงหน้าทั้งภายในและภายนอก ดังตัวอย่างเช่นช่วงหลังของทศวรรษ 1920 และช่วงหลังของทศวรรษ 1930 ประเทศโซเวียตได้วางแผนสำหรับสินค้าเข้าประเภทเครื่องจักร และเครื่องมือที่จะใช้ในแผน 5 ปีแรก เงินที่จะจ่ายค่าสินค้าเข้าได้มาจากสินค้าออกประเภทเกษตร แต่ในขณะนั้นระบบเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทำให้ราคาสินค้าเกษตรของโซเวียตลดลงน้อยกว่า 2/5 ของราคาก่อนหน้านี้ ในขณะที่ราคาเครื่องจักรลดลงเพียง 1/5 ถ้าจะดำเนินตามแผนโซเวียตต้องส่งสินค้าออกเพิ่มขึ้นในขณะที่ประชาชนอดอยากและสินค้ามีอัตราดอกเบี้ยสูง ปัญหาดุลการชำระเงินของโซเวียตที่เกิดขึ้นอีกคือในปี 1962-1963, 1972 และ 1975 เนื่องจากการเพาะปลูกในปีดังกล่าวล้มเหลว ประเทศฮังการีประสบปัญหาดุลการชำระเงินหลังจากปี 1956 เป็นต้นมา ประเทศเชโกสโลวาเกียประสบปัญหาดุลการชำระเงินอันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจตกต่ำในปี 1962-1963 ประเทศตะวันออกทั้งหมดยกเว้นโซเวียตและรูมาเนียประสบปัญหาดุลการชำระเงินตั้งแต่ปี 1975 เพราะราคาน้ำมัน แก๊ส และวัตถุดิบอื่น ๆ เพิ่มสูงขึ้นมาก

2.7 บทสรุป

2.7.1 คณะมนตรีความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน (Council for Mutual Assistance) หรือที่เราเรียกกันว่า CMEA หรือ COMECON เป็นสถาบันที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 1949 เพื่อเป็นสถาบันกลางในการมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกด้วยกัน สมาชิกเริ่มแรกมี 6 ประเทศคือ โซเวียต บัลแกเรีย เชคโกสโลวาเกีย ฮังการี โปแลนด์ และรומานี

จุดประสงค์เริ่มแรกขององค์การนี้ตามกฎหมายบัตรคือเพื่อจัดการทางด้านการค้าระหว่างประเทศในเรื่องวัตถุดิบ อาหาร เครื่องมือทางอุตสาหกรรม นอกจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านเทคนิคและวิชาการต่าง ๆ

2.7.2 ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ทุกประเทศของ CMEA มีแบบแผนของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งพิจารณาได้จากข้อมูลของการค้าต่อบุคคลของประเทศ CMEA ในช่วงเวลา 30 ปีที่แล้ว และเปรียบเทียบความเป็นไปได้ทางการค้าของประเทศเหล่านี้กับการปฏิบัติทางการค้าที่แท้จริง ถึงแม้การค้าระหว่างประเทศไม่เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับประเทศโซเวียต เพราะตลาดภายในประเทศของโซเวียตใหญ่มากและมีแร่อยู่มาก นโยบายการพึ่งตนเองนี้ในประเทศยุโรปตะวันออกจึงมีผลไม่ดีตามมา 3 ประการคือ ประการแรก หลายประเทศลงทุนในสาขาการผลิตที่ไม่มีการประหยัดมากที่สุด ประการที่สองมีการลงทุนที่เหมือนกันเกิดขึ้นและแต่ละประเทศประสบปัญหาต้นทุนสูงและช่วงดำเนินการผลิตสั้น ประการที่สามเกิดการขาดแคลนสินค้าสำคัญบางอย่างของประเทศทั้งหมดในกลุ่มอย่างมาก โดยเฉพาะพวกแร่และวัตถุดิบ

2.7.3 หลังจากปี 1955 การผลิตของประเทศในกลุ่มมีแนวโน้มเป็นการผลิตตามความชำนาญ ผู้วางแผนของประเทศในกลุ่มดูเหมือนจะให้ความสนใจอย่างมากต่อทรัพยากรธรรมชาติและควมอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตของแต่ละประเทศ นั่นก็คือการสกัดแร่และถลุงแร่ จะได้รับการส่งเสริมในประเทศที่มีแร่อุดมสมบูรณ์ และการผลิตสินค้าเกษตรที่ใช้แรงงานมาก จะเพิ่มขึ้นในประเทศที่มีแรงงานในชนบทมาก นอกจากนั้นก็อาจจะใช้หลักเกณฑ์อื่น ๆ เช่น การผลิตเครื่องจักร ประเทศซึ่งใช้เครื่องจักรดังกล่าวมากจะเริ่มต้นสนใจผลิตสินค้าชนิดนั้น อย่างไรก็ตามการผลิตตามความชำนาญไม่ได้ก้าวหน้าไปไกลมากในช่วงหลังของทศวรรษ 1950 เพราะมีสิ่งผิดปกติจำนวนมากในโครงสร้างการค้าของกลุ่ม นอกจากนั้นการเปรียบเทียบความเจริญเติบโตของการค้ากับการผลิตของกลุ่ม แสดงให้เห็นว่าขนาดของการใช้ศักยภาพทางการค้า

ของแต่ละประเทศส่วนมากเท่ากันในช่วงนี้ และการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของผู้อุปทานคนเดียวและอัตราส่วนของการผลิตและการค้าก็ยืนยันได้ว่าการผลิตตามความชำนาญไม่ได้ก้าวหน้ามากเท่าใด

ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในการค้าระหว่างประเทศระหว่างกลุ่มในอนาคตก่อนหน้านี้ ก็ยังไม่ปรากฏว่าขนาดของการพึ่งตนเองจะลดลงมาก เพราะความเจริญเติบโตของการค้าระหว่างประเทศที่วางแผนไว้ต่ำกว่าความเจริญเติบโตทางการผลิตที่วางแผนไว้ อย่างไรก็ตามจากปริมาณการค้าจำนวนจำกัดนี้อาจทำให้โครงสร้างการค้าระหว่างกลุ่มมีเหตุผลมากขึ้น ถ้าข้อตกลงเรื่องความชำนาญในปัจจุบันได้กระทำล่องไป นอกจากนั้นข้อตกลงเรื่องความชำนาญทางการผลิตของประเทศหนึ่งในกลุ่มมีผลต่อแบบแผนการค้าทางด้านภูมิศาสตร์มากกว่าโครงสร้างทางการค้าและการผลิต

2.7.4 ลักษณะสำคัญของการค้าระหว่างประเทศของประเทศสังคมนิยม คือเป็นการค้าโดยรัฐ (state trading) และการค้าจะเป็นแบบทวิภาคี (bilateral trade) นอกจากนั้นหน่วยเงินตราของประเทศเหล่านั้นใช้ชำระหนี้ไม่ได้ (inconvertible currencies)

ลักษณะของการค้าโดยรัฐคือ การค้าระหว่างประเทศจะอยู่ในมือของการผูกขาดของรัฐและการปฏิบัติงานอยู่ที่ส่วนกลางเรียกว่าคณะกรรมการวางแผนส่วนกลางหรือคณะกรรมการวางแผนแห่งชาติ องค์การผูกขาดของรัฐที่บริหารงานด้านการค้าเรียกว่ากระทรวงการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยองค์การทางการค้าระหว่างประเทศ 30-40 องค์การ แต่ละองค์การจะรับผิดชอบเกี่ยวกับสินค้าออกและสินค้าเข้า ฉะนั้นกระทรวงการค้าระหว่างประเทศจึงเป็นตัวเชื่อมระหว่างองค์การทางการค้าระหว่างประเทศและคณะกรรมการวางแผนแห่งชาติ นอกจากนั้นการค้าระหว่างประเทศจะกระทำผ่านข้อตกลงทางการค้าเท่านั้น และประเทศสังคมนิยมไม่ชอบทำการค้ากับโลกภายนอก

2.7.5 นโยบายการค้าของประเทศสังคมนิยมนั้นจะไม่มีการใช้ภาษีศุลกากรเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศหรือเพื่อเพิ่มรายได้ของรัฐ แต่จะใช้เป็นเครื่องมือต่อรองในการเจรจาการค้ากับประเทศตะวันตก ถ้าประเทศตะวันตกที่ประเทศสังคมนิยมค้าด้วยเป็นประเทศที่มีสัญญาร่วมมือกัน (MFN) ก็จะใช้อัตราภาษีศุลกากรในอัตราต่ำ แต่ถ้าเป็นประเทศที่ไม่ได้ทำสัญญาร่วมมือกันจะใช้อัตราภาษีศุลกากรในอัตราสูง สำหรับในกรณีที่อุตสาหกรรมภายในประเทศสังคมนิยมได้รับผลกระทบจากการทุ่มตลาดนั้น ประเทศสังคมนิยมจะทำข้อตกลงกับประเทศที่ทำการทุ่มตลาดนั้นให้ยกเลิกสินค้าประเภทนั้น แต่ถ้าเป็นกรณีของประเทศทุนนิยมเมื่ออุตสาหกรรมภายในประเทศได้รับผลกระทบกระเทือนจากการทุ่มตลาดของต่างประเทศก็จะเก็บภาษีศุลกากรกับสินค้าต่างประเทศชนิดนั้น

2.7.6 ประเทศสังคมนิยมก็ประสบปัญหาดุลการชำระเงินเช่นเดียวกับประเทศทุนนิยม แต่ที่ไม่ได้แสดงให้เห็น เพราะรัฐมีอำนาจในการควบคุมการดำเนินการทางการค้าระหว่างประเทศ ถ้าปล่อยให้มีการค้าอย่างเสรีจะปรากฏให้เห็นว่าดุลการชำระเงินของประเทศสังคมนิยมขาดดุล ปัจจัยที่ทำให้ดุลการชำระเงินขาดดุลคือการวางแผนเป็นแบบการจ้างงานมากเกินไป ทำให้มีความต้องการสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นแต่สินค้าออกลดลง นอกจากนั้นคุณภาพของสินค้าด้อยกว่าประเทศตะวันตก ทำให้สินค้าออกไม่ขยายตัว และประเทศสังคมนิยมต้องการรักษาเป้าหมายความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วพร้อมกับต้องการให้ประเทศกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ความต้องการสินค้าเข้ามากกว่าสินค้าออก

2.8 ภาควิชา

2.8.1 สูตรที่ใช้คำนวณหาศักยภาพทางการค้า

การคำนวณหาศักยภาพทางการค้าจากการผลิตทางอุตสาหกรรมและประชากรต่อบุคคล ในบทนี้มี 2 สูตร คือ สูตรของ Chenery และสูตรของ Pryor โดยคำนวณจากการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคลของประเทศในกลุ่มปี 1955 และใช้ราคาดอลลาร์ปี 1955 ผลที่ได้จากการคำนวณเป็นดัชนีเฉลี่ยของการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคลดังตารางที่ 2.8

สูตรของ Chenery ที่ใช้คือ :

$$\log I = \log 16.95 + 1.362 \log y + 0.046 \log P$$

$$R^2 = 0.963, SD = 0.109, N = 48$$

$$\log i = \log 20.40 + 0.987 \log Y - 0.281 \log P$$

$$R^2 = 0.808, SD = 0.217, N = 62$$

$$(\log i) = \log 2.624 + 0.725 \log I - 0.314 \log P$$

ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ :

I = การผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคล (ดอลลาร์)

Y = รายได้ประชาชาติต่อบุคคล (100 ดอลลาร์)

P = ประชากร (10,000,000 คน)

i = มูลค่าสินค้าเข้าต่อบุคคล (ดอลลาร์)

R² = สัมประสิทธิ์แห่งการตัดสินใจ (coefficient determination)

SD = ความคลาดเคลื่อนของการคำนวณ

N = ขนาดของตัวอย่าง

การคำนวณของ Chenery มีความผิดพลาดเกิดขึ้นหลายอย่างคือ ประการแรก Chenery เปลี่ยนมูลค่าการผลิตทางอุตสาหกรรมเป็นดอลลาร์โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนทางการ ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นความเอนเอียงของข้อมูลในทางลดลง ฉะนั้นผลจากการคำนวณที่ได้ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคล ประชากร และการค้าต่อบุคคลมีความเอนเอียงในตัวมันเอง (built-in bias) ประการที่สอง ข้อมูลของ Chenery ใช้เปรียบเทียบไม่ได้ เพราะความแตกต่างได้หักลบกัน

สูตรของ Pryor ที่ใช้คือ :

$$T = 194.2 + 1.250 I - 8.170 P$$

$$R^2 = 0.805, S.D. = 90, N = 8$$

ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ :

$$T = \text{รายได้การค้าต่อบุคคล (ดอลลาร์) สัญลักษณ์ตัวอื่น ๆ เหมือนของ}$$

Chenery

การคำนวณของ Pryor มีข้อผิดพลาด 3 ประการคือ ประการแรกตัวอย่างที่ใช้มีน้อยเกินไปและความคลาดเคลื่อนจากการคำนวณมีมาก ประการที่สองตัวอย่างใช้ประเทศยุโรปตะวันตกเท่านั้นที่มีระดับการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคลสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ ฉะนั้นตัวอย่างนี้จึงไม่เป็นตัวแทนที่สมบูรณ์ในการคำนวณผลของประเทศที่มีระดับการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคลต่ำกว่า ผลที่ได้จึงมีความเอนเอียง ประการที่สามสมการของ Pryor เป็นเส้นตรงในช่วงหนึ่ง ฉะนั้นประเทศรัสเซียซึ่งมีประชากรมากก็จะไม่ตกอยู่ในช่วงนี้

ตารางที่ 2.8 : แสดงการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อบุคคลของประเทศในกลุ่มปี 1955¹²
(ราคาดอลลาร์ปี 1955)

ประเทศ	ดัชนีของ Chenery		ดัชนีของ Pryor	
	(ราคาดอลลาร์)	(ราคาดอลลาร์)	(ราคาดอลลาร์)	(ราคาเฉลี่ยของยุโรป)
บัลแกเรีย	46	125	99	
เชคโกสโลวาเกีย	189	515	405	
เยอรมันตะวันออก	158	431	339	
ฮังการี	88	240	189	
โปแลนด์	100	273	215	
รומาเนีย	58	158	124	
โซเวียต	123	335	264	

¹². Frederic L. Pryor, op.cit., p. 278.

2.8.2 ระบบการค้าแบบเกาต์เตอร์เทรด (Countertrade) เป็นระบบการแลกเปลี่ยนสินค้ากันโดยตรง ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายจะทำสัญญาตกลงแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีความต้องการซื้อสอดคล้องกับความต้องการขาย โดยประเทศคู่ค้าไม่จำเป็นต้องใช้เงินสดแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งยังอาจรวมเอาระบบการให้สินเชื่อไว้ในข้อตกลงด้วย ระบบการค้านี้เป็นระบบเดียวที่ใช้ปฏิบัติได้ผลดีในการค้าระหว่างกลุ่มประเทศทางยุโรปตะวันตกกับประเทศสังคมนิยมทางยุโรปตะวันออกเป็นเวลานาน เนื่องจากเงินตราของประเทศสังคมนิยมใช้ชำระหนี้ไม่ได้ สำหรับประเทศทุนนิยมได้เคยใช้ระบบนี้ในอดีตซึ่งเรียกชื่อว่า barter system และได้เสื่อมความนิยมไป เพราะมีการนำเอาระบบเงินตรามาใช้แทน ต่อมาในช่วงหลังปี 2523-2525 เกิดเศรษฐกิจตกต่ำจึงกระตุ้นให้กลับมาใช้การค้าแบบแลกเปลี่ยนอีกครั้ง เพราะสามารถกระตุ้นให้การค้าที่ซบเซาฟื้นตัวขึ้นมาได้ โดยไม่ต้องใช้เงินตราที่มีอยู่อย่างขาดแคลนในการแลกเปลี่ยน การค้าแบบแลกเปลี่ยนที่กลับคืนมานี้รู้จักกันทั่วไปในปัจจุบันว่า Countertrade ปัจจุบันนี้มี 88 ประเทศทั่วโลกที่ได้ใช้ระบบการค้านี้

2.8.2.1 รูปแบบของ Countertrade ที่นิยมกันในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้¹³

1. การแลกเปลี่ยนโดยตรง (barter) เป็นรูปแบบการค้าที่เก่าแก่ที่สุด โดยได้เริ่มตั้งแต่สมัยโบราณในยุคเริ่มแรกที่มีการเปิดเส้นทางเดินเรือระหว่างยุโรปกับเอเชีย การค้าในรูปแบบนี้ประเทศคู่ค้าเพียงแต่แลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยกำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน และไม่ต้องใช้เงินสด ความยุ่งยากของการค้าแบบนี้คือการเทียบราคาและปริมาณสินค้าที่จะนำมาแลกเปลี่ยน ตัวอย่างของการค้าแบบนี้ที่เกิดขึ้นในยุคใหม่ ได้แก่ การที่บราซิลแลกเปลี่ยนกล้วยจำนวน 5 หมื่นตันกับตัวเขี้ยวผิวมันจำนวน 5 หมื่นตันจากเม็กซิโกในปี 2525

2. การชื้อทดแทน (counter purchase) เป็นการการค้าที่มีข้อตกลงว่าประเทศหรือบริษัทหนึ่งจะขายสินค้า เทคโนโลยี หรือบริการให้กับอีกประเทศหรือองค์การของอีกประเทศหนึ่ง และทำสัญญาว่าจะซื้อสินค้าท้องถิ่นจากองค์การนั้นหรือองค์การอื่นในประเทศเดียวกันเป็นการชื้อทดแทนภายในเวลาที่กำหนด การชื้อทดแทนนี้มักจะทำสัญญากำหนดสัดส่วนกับยอดสินค้าที่จำหน่ายไป ส่วนใหญ่แล้วสินค้าที่จะชื้อทดแทนมักจะเป็นไปตามรายการที่ผู้ซื้อกำหนด หรือผู้ขายยินดีที่จะรับเป็นเงินสดส่วนหนึ่งและสินค้าส่วนหนึ่งเป็นค่าชื้อทดแทน วิธีการนี้ตามปกติประเทศผู้ขายมักจะกำหนดสัดส่วนระหว่างเงินสดกับสินค้าที่จะชำระไว้ในสัญญา

13. ส่วนวิชาการ สำนักบริหารธนาคารกสิกรไทย, "ระบบแลกเปลี่ยนสินค้า (Countertrade) : หนทางสายใหม่ของการค้าไทย?", *สรุปข่าวธุรกิจ*, ปีที่ 15 ฉบับที่ 14 ประจำงวด 16-31 กรกฎาคม 2527, หน้า 21-22.

วิธีการชื้อตอบแทนนี้จะเป็นประโยชน์มากในกรณีที่ต้องการขายสินค้าไปยังต่างประเทศ และวิธีการค้ำนี้เป็นที่นิยมมากสำหรับประเทศในยุโรปตะวันตกที่ต้องการขายสินค้าให้กับประเทศสังคมนิยมหรือประเทศกำลังพัฒนา เช่นการที่บริษัท Fried Krupp ของเยอรมันตะวันตกจำหน่ายรถยนต์มูลค่า 9 ล้านดอลลาร์ให้กับสหภาพโซเวียต โดยตกลงทำสัญญาที่จะซื้ออุปกรณ์เครื่องกลและเครื่องมือต่าง ๆ จากสหภาพโซเวียตเป็นมูลค่าร้อยละ 15 ของรายได้จากยอดจำหน่ายเป็นต้น

3. การชื้อตอบแทน (offset) เป็นรูปแบบการค้ำที่คล้ายกับการชื้อตอบแทน โดยที่ผู้จำหน่ายสินค้าได้ทำข้อตกลงที่จะช่วยเหลือในการหาตลาดสินค้าให้กับผู้ซื้อสินค้าของตนเอง การค้ำรูปแบบนี้เป็นที่นิยมนำมาใช้กับการจำหน่ายสินค้าประเภทอาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องบินพาณิชย์ และสินค้าที่ต้องผ่านการพิจารณาอนุมัติซื้อจากรัฐบาล ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีราคาแพง บริษัทที่จะใช้วิธีการค้ำแบบนี้ได้มักจะเป็นบริษัทที่มีสาขาอยู่ทั่วโลก

4. การชดเชย (compensation) เป็นรูปแบบการค้ำที่ผู้ขายสินค้า บริการหรือเทคโนโลยีตกลงยอมรับการจ่ายค่าชื้อสินค้าทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นสินค้าของประเทศผู้ซื้อ และมีบ่อยครั้งที่ผู้ส่งออกได้ออนข้อผูกมัดในการชื้อชดเชยนั้นไปให้กับประเทศที่สาม ซึ่งอาจจะเป็นผู้ใช้สินค้านั้น หรือเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้านั้นโดยตรง บางครั้งจึงเรียกรูปแบบการค้ำนี้ว่าการแลกเปลี่ยนทดแทน (swap) แต่ swap นี้เหมาะสำหรับการแลกเปลี่ยนสินค้าเท่านั้นไม่เหมาะกับการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีหรือบริการ และเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างประเทศที่อยู่ห่างไกลกัน ทำให้ประหยัดค่าขนส่ง ตัวอย่างเช่นในปี 2526 สหภาพโซเวียตได้ตกลงแลกเปลี่ยนน้ำมันดิบกับเวเนซุเอลา โดยกำหนดเงื่อนไขในสัญญาข้อตกลงว่า เวเนซุเอลาจะต้องส่งน้ำมันดิบให้แก่คิวบาจำนวนหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันสหภาพโซเวียตจะส่งน้ำมันดิบให้แก่เยอรมันตะวันตกเป็นการทดแทน ข้อเสียของวิธีนี้คืออาจจะเกิดความแตกต่างในคุณภาพของสินค้า ซึ่งในสัญญาแลกเปลี่ยนควรระบุลักษณะสินค้าไว้แน่นอน และบางครั้งเรียกรูปแบบการค้ำนี้ว่าการชื้อกลับคืน (buy back) โดยมากมักนิยมใช้กับการจำหน่ายเทคโนโลยี อุปกรณ์ หรือการประมวลโครงการก่อสร้างที่ใช้ระยะเวลาอันยาวนาน โดยผู้ขายหรือผู้ได้รับการประมูลจะทำข้อตกลงที่จะชื้อหรือชื้อคืนสินค้าจำนวนหนึ่งที่ผลิตจากหรือผลิตโดยอุปกรณ์ที่ตนขายให้ไป หรือเป็นผลผลิตจากโครงการที่ตนรับประมูลมานั้น เช่น การที่บริษัท Dunbee-Cunbex-Mark ซึ่งเป็นบริษัทผลิตของเล่นของอังกฤษได้ทำสัญญาจำหน่ายเครื่องจักรและแบบพิมพ์ในการผลิตของเล่นเด็กเป็นมูลค่า 50 ล้านดอลลาร์ให้กับสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยจีนจะจ่ายค่าชื้อสินค้านี้เป็นเงินตราสกุลหลักครั้งแรกหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งจะจ่ายให้เป็นผลิตภัณฑ์ของเล่นเด็กที่จะผลิตได้เป็นต้น

2.8.2.2 รูปแบบของ Countertrade ที่ใช้กันในกลุ่ม CMEA ที่นิยมมากที่สุดคือ การค้าแบบชดเชย (compensation) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีหรือวิทยาการ กับสินค้าที่ผลิตได้จากการใช้เทคโนโลยีหรือวิทยาการนั้น บางครั้งเราเรียกรูปแบบการค้านี้ว่า การซื้อถอยกลับคืน (buy back) ในปี 2525 ได้มีการคาดคะเนว่าปริมาณการค้าแบบ Countertrade ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม CMEA หรือกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก เช่น บัลแกเรีย เชคโกสโลวาเกีย เยอรมันตะวันออก ฮังการี โปแลนด์ รุมาเนีย และสหภาพโซเวียต นับเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของปริมาณการค้ารวม การที่ Countertrade มีปริมาณสูงมากในกลุ่ม CMEA ก็ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ การขาดแคลนเงินตราสกุลหลักและการขาดแคลนแหล่งสินเชื่อ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการค้าแบบเงินสดของกลุ่ม CMEA Countertrade ช่วยให้กลุ่ม CMEA สงวนเงินตราได้ และสามารถพัฒนาตลาดการค้าระหว่างประเทศกับประเทศในยุโรปตะวันตกด้วย วิธีการค้าแบบนี้จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของกลุ่ม CMEA สำหรับการค้าแบบ Countertrade ในกลุ่ม CMEA นั้นจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ แต่จะมีหลักการสำคัญคล้ายคลึงกันคือ ประเทศสังคมนิยมจะมีการวางแผนการซื้อสินค้าและเทคโนโลยีที่สำคัญและมีมูลค่าสูงไว้ในแผนของประเทศแล้ว และได้จัดงบประมาณเตรียมไว้เป็นการเฉพาะ ส่วนเทคโนโลยีที่มีประโยชน์แต่มีความจำเป็นน้อยกว่าและไม่ได้บรรจุไว้ในแผน ก็จะพยายามจัดหามาใช้โดยการค้าแบบชดเชย เป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น โปแลนด์ได้แลกเปลี่ยนอุปกรณ์และสูตรในการผลิตยาปฏิชีวนะของสหรัฐกับผลิตภัณฑ์ยาปฏิชีวนะที่โปแลนด์จะผลิตได้ หรือสหภาพโซเวียตตกลงแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีและการก่อตั้งโรงงานผลิตแอมโมเนียของสหรัฐกับผลิตภัณฑ์แอมโมเนียที่จะผลิตได้ และในขณะเดียวกันสหภาพโซเวียตก็ได้ตกลงที่จะซื้อปุ๋ยจากสหรัฐที่ผลิตได้จากแอมโมเนียนั้น อีกต่อหนึ่ง อีกตัวอย่างหนึ่งแสดงถึงวิธีการค้าแบบ Countertrade ที่พัฒนามากขึ้นคือ รุมาเนีย ได้ส่งอลูมิเนียมที่มีซิลิคอนสูงเพื่อแลกกับสับปะรดของบริษัทหนึ่งในสหรัฐอเมริกา แล้วบริษัทนั้นได้ส่งอลูมิเนียมไปสกัดซิลิคอนในอิตาลี แล้วส่งอลูมิเนียมสกัดไปจำหน่ายเป็นเงินสด เพื่อนำเงินนั้นไปซื้อสับปะรดส่งไปแลกเปลี่ยนกับรุมาเนียเป็นต้น

2.8.2.3 ข้อดีและข้อเสียของระบบแลกเปลี่ยนสินค้า (Countertrade) เนื่องจากขณะนี้การค้าของโลกมีประมาณหนึ่งในสามของการค้าทั้งหมด หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ 700 พันล้านดอลลาร์เป็นแบบ Countertrade เราจึงควรจะทราบข้อดีและข้อเสียของระบบนี้

ข้อดีของระบบนี้ แบ่งออกได้ 5 ประการคือ

1. เป็นการสงวนเงินตราต่างประเทศ เนื่องจากประเทศต่าง ๆ หลายประเทศกำลังประสบปัญหาการส่งออก ทำให้มีเงินตราต่างประเทศไม่เพียงพอที่จะซื้อสินค้าเข้าที่จำเป็น ฉะนั้นถ้าใช้ระบบนี้ก็จะไม่สูญเสียเงินตราต่างประเทศ
2. เป็นระบบที่จะเสริมความสมดุลทางการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากการแลกเปลี่ยนสินค้ากันโดยตรง ประเทศผู้ซื้อจะมีความมั่นใจว่า สภาพดุลการค้าของตนจะไม่ขาดดุลหลังจากที่มีการนำเข้าสินค้า
3. เป็นวิธีหนึ่งที่จะสามารถขยายตลาดการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้นและบุกเบิกตลาดใหม่ หรือนำสินค้าออกใหม่ เพราะมีหลายประเทศที่มีความต้องการสินค้าแต่ไม่มีเงินตราต่างประเทศเพียงพอที่จะซื้อ ดังนั้นถ้าใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าส่วนหนึ่งและรับชำระเป็นเงินส่วนหนึ่ง จะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการซื้อขายสินค้ากันได้มากยิ่งขึ้น
4. ช่วยให้การจัดหาสินค้า หรือวัตถุดิบจากต่างประเทศที่จำเป็นในปริมาณที่เพียงพอ และต่อเนื่อง เพราะการแลกเปลี่ยนจะต้องมีการทำสัญญากำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน ซึ่งสะดวกต่อการวางแผนการผลิตภายในประเทศ
5. เป็นมาตรการที่ช่วยในการระบายสินค้าที่มีปัญหาทางด้านการตลาด รวมทั้งเสริมสร้างเสถียรภาพ ทางด้านราคาส่งออกสินค้าเกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

ข้อเสียของระบบแลกเปลี่ยนสินค้า

1. การซื้อสินค้าตอบแทนจากประเทศคู่สัญญาอาจจะต้องเสี่ยงกับปัญหาสินค้ามีคุณภาพไม่ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทเครื่องจักรกล ที่อาจมีปัญหาด้านบริการหลังการขาย
2. การแลกเปลี่ยนสินค้าอาจจะก่อให้เกิดปัญหา ในกรณีที่ไม่สามารถส่งสินค้าได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา
3. การแลกเปลี่ยนสินค้ามักจะกำหนดเงื่อนไขจำกัดระหว่าง 2 ประเทศซึ่งมีข้อดีน้อยกว่าการค้าเสรีแบบพหุภาคี (Multilateral Trade) ตามวิถีทางปกติ ซึ่งอาจจะมีผลทำให้อำนาจต่อรองราคาซื้อขาย กับประเทศคู่สัญญาลดลง
4. การแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้การแข่งขันเสนอการค้าแบบแลกเปลี่ยนเพื่อแย่งตลาดสินค้าชนิดเดียวกันมากขึ้นจนอาจจะทำให้ประเทศผู้เสนอขายจำต้องยอมรับเงื่อนไขที่เสียประโยชน์ เช่น ต้องรับสินค้าที่ไม่มีความต้องการหรือมีราคาสูงกว่าปกติ

ปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสนใจต่อระบบการแลกเปลี่ยนสินค้ามากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่มีสินค้าเกษตรกรรมเป็นสินค้าหลักในการส่งออก แต่เนื่องจากภาวะการค้าของโลกได้ซบเซาลงในระยะเวลาที่ผ่านมาทำให้การส่งออกของประเทศไทยต้องลดลงถึงร้อยละ 8.3 ในปี 2526 ดังนั้นหนทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาการส่งออกของประเทศไทยได้ก็คือ วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลไทยก็เคยใช้วิธีการเช่นนี้มาแล้ว 5 ครั้ง นับตั้งแต่การแลกเปลี่ยนข้าวโพดกับปุ๋ยเคมีของสหภาพโซเวียต, การแลกเปลี่ยนข้าวโพดกับปุ๋ยเคมีของรูมาเนีย, การแลกเปลี่ยนน้ำตาลกับเครื่องบินขนาดกลาง CASA) ของอินโดนีเซีย และการแลกเปลี่ยนมันสำปะหลังกับปุ๋ยเคมีของสาธารณรัฐเกาหลีจำนวน 2 ครั้ง ซึ่งผลการดำเนินงานมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลวบางส่วน วิธีการค้าแบบใหม่นี้ฝ่ายเอกชนยังไม่มีบทบาทที่จะเข้าร่วมมากนัก

2.8.3 นโยบายการค้าระหว่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน¹⁴

ตั้งแต่ปี 1949 เป็นต้นมา ผู้นำจีนได้กล่าวอ้างถึงนโยบายพื้นฐานด้านการค้าต่างประเทศของจีน โดยสรุปสาระสำคัญของนโยบายได้ 4 ประการคือ

1) การกำหนดแผนการค้า ในด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยอาศัยระบบการควบคุมจากส่วนกลาง ถึงแม้รัฐบาลจะพยายามระดมทรัพยากรและปัจจัยทุนที่มีอยู่ทั้งหมดมาเพื่อพัฒนาประเทศ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยทุนจากต่างประเทศมาเสริม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตทางอุตสาหกรรม โดยการส่งสินค้าที่จีนผลิตได้มากเกินไปเกินความต้องการบริโภคภายในประเทศ ไปขายเพื่อให้ได้เงินตราต่างประเทศมาซื้อสินค้าทุนดังกล่าว และเพื่อให้เป็นไปตามนี้รัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดชนิดและปริมาณสินค้านำเข้าที่จำเป็น ขณะเดียวกันก็วางแผนการผลิตเพื่อให้ได้ชนิดและปริมาณของสินค้าที่สามารถส่งออก

2) นโยบายการค้าแบบคุ้มกัน เพื่อควบคุมการค้าระหว่างประเทศให้เป็นไปตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจที่กำหนดไว้ การส่งสินค้าเข้าและการส่งออกจึงต้องได้รับอนุมัติและมีทะเบียนหลักฐานของสำนักงานการค้าระหว่างประเทศ การฝ่าฝืนระเบียบจะถูกอบรม ตักเตือน หรือลงโทษตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีกฎหมายกำหนดให้ส่งมอบตัวอย่างสินค้าให้สำนักงานตรวจสอบคุณภาพ หลักปฏิบัติอันเคร่งครัดนี้เป็นลักษณะพิเศษของการค้าระหว่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน

14. วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน, เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 182-183 และ 191-192.

สำหรับการคุ้มครองและสนับสนุนอุตสาหกรรมภายในประเทศ จีนได้ใช้มาตรการควบคุมการนำเข้าแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเก็บภาษีสินค้าเข้า โดยแบ่งสินค้าเข้าเป็น 17 กลุ่ม 89 ประเภท และ 939 รายการ อัตราภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าเข้าแต่ละชนิดมี 2 แบบที่ใช้ควบคู่กัน แบบหนึ่งคืออัตราภาษีขั้นต่ำซึ่งมีอัตราตั้งแต่ร้อยละ 5-150 อีกแบบหนึ่งคืออัตราภาษีธรรมดาร้อยละ 7.5-400 อัตราภาษีขั้นต่ำใช้สำหรับสินค้าเข้าจากประเทศที่มีข้อตกลงทางการค้าโดยตรงกับจีน ส่วนอัตราธรรมดาใช้กับสินค้าเข้าอื่น ๆ สำหรับวัสดุก่อสร้าง วัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม และเครื่องจักรต่าง ๆ จะถูกเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำมาก ส่วนสินค้าฟุ่มเฟือยประเภทผ้าไหม นาฬิกา และบุหรี่ยะเก็บในอัตราสูง ส่วนสินค้าออกโดยมากไม่ต้องเสียภาษี วิธีการประเมินภาษีศุลกากรนั้นใช้วิธีเดียวกับที่นิยมทั่วไป คือภาษีสินค้าเข้าประเมินจากราคา e.i.f ส่วนภาษีสินค้าออกประเมินจากราคา f.o.b

3) หลักการให้ผลประโยชน์ที่ทัดเทียมกัน สาธารณรัฐประชาชนจีนยืนยันถึงหลักต่างฝ่ายต่างให้ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน นั่นคือพยายามรักษาดุลการค้ากับแต่ละประเทศให้สมดุลกัน ในระยะก่อนนี้สาธารณรัฐประชาชนจีนรักษานโยบายนี้ได้ไม่ยาก แต่ในระยะหลังสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ติดขัดกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและกลุ่มประเทศสังคมนิยม และในขณะเดียวกันก็ขาดดุลกับประเทศอุตสาหกรรมและประเทศผลิตสินค้าเกษตรรายใหญ่ เช่น ออสเตรเลีย คานาดาและสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีนเองก็ไม่สบายใจในเรื่องนี้จึงได้ชักชวนให้ประเทศเกิดดุลการค้ากับตนสั่งซื้อสินค้าจากตนมากขึ้นโดยวิธีต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกัน (barter system)

4) การค้าและการเมืองต้องสัมพันธ์กัน ผู้นำของสาธารณรัฐประชาชนจีนเชื่อว่าการค้าระหว่างประเทศต้องมีบทบาทสำคัญในการบรรลุเป้าหมายทางการเมือง จึงปรารถนาสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่าง ๆ โดยใช้การค้าและการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศเป็นสื่อทางหนึ่งเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว

2.9 กำถาม

2.9.1 CMEA คืออะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร จงอธิบาย

2.9.2 เราจะพิจารณาได้อย่างไรว่านโยบายของประเทศ CMEA เป็นแบบพึ่งตนเอง จงอธิบาย

2.9.3 ผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการใช้นโยบายพึ่งตนเองของประเทศ CMEA มีอะไรบ้าง จงอธิบาย

- 2.9.4 ประเทศ CMEA มีการทำข้อตกลงเรื่องความชำนาญในสาขาวัตถุใดบ้าง
จงอธิบาย
- 2.9.5 จงอธิบายวิธีวัดความชำนาญในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมมาสักหนึ่งวิธี
- 2.9.6 จงอธิบายลักษณะการค้าโดยรัฐของประเทศสังคมนิยม
- 2.9.7 การปฏิบัติทางการค้าระหว่างประเทศของประเทศสังคมนิยมกับโลกภายนอก
กระทำได้อย่างไร จงอธิบาย
- 2.9.8 ประเทศสังคมนิยมมีนโยบายการค้าทางด้านภาษีศุลกากรและการทุ่มตลาดได้
อย่างไรบ้าง จงอธิบาย
- 2.9.9 นักศึกษาคิดว่าประเทศสังคมนิยมประสบปัญหาเกี่ยวกับดุลการชำระเงินหรือไม่
จงอธิบาย

หนังสือที่ควรอ่านประกอบ

ทวี หมั่นนิกร. *เศรษฐศาสตร์สังคมนิยม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคสดีไทย, 2518.

ปทุมพร วัชรเสถียร. *ยุโรปตะวันออก : ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต*. กรุงเทพฯ : บริษัท
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2523.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. *เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2525.

อุดม เกิดพิบูลย์. “การค้ากับประเทศสังคมนิยม”. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ*. ปีที่ 7
เล่มที่ 2 กุมภาพันธ์ - เมษายน 2521.

ส่วนวิชาการ สำนักบริหารธนาคารกสิกรไทย. “ระบบแลกเปลี่ยนสินค้า (Countertrade) :
หนทางสายใหม่ของการค้าไทยฯ”. *สรุปข่าวธุรกิจ*. ปีที่ 15 ฉบับที่ 14. ประจำงวด 16-31
กรกฎาคม 2527,

Holzman, Franklyn D. *International Trade Under Communism : Politics and Economics*.
London : The Macmillan Press Ltd, 1976.

Pryor, Frederic L. *The Communist Foreign Trade System*. Connecticut : Greenwood Press,
1982.

Vajda, Imre and Simai, Mihaly. *Foreign Trade in a Planned Economy*. Cambridge : Cambridge
University Press, 1971.

Wilczynski, Josef. *The Economics and Politics of East - West Trade*. London : The Macmillan
Press, 1969.